

YHDENVERTAISUUS- JA TASA- ARVOLAUTAKUNTA/Täysistunto

Häirintä, hakaristilippu, ihmisarvo, syrjintäolettaja, syy-yhteys, sananvapaus

Diaarinumero: 3xx/2018

Antopäivä: xx.xx.2018

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pyysi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa arvioimaan, oliko vastaajan menettely häirintää, kun hän oli ripustanut hakaristilipun kerrostaloasuntonsa ikkunaan sekä kieltämään vastaajaa jatkamasta tai uusimasta menettelyään ja asettamaan päätöksensä tehosteeksi uhkasakon.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta totesi, että hakaristilippu yhdistetään yleisesti toisen maailmansodan aikaisiin juutalaisvainoihin ja juutalaisvihaan. Koska asianomistaja oli uskonnoltaan ja alkuperältään juutalainen, lautakunta katsoi, että vastaajan käyttäytyminen juutalaisvastaisen merkityksen omaavan lipun esillä pidossa oli liittynyt asianomistajan henkilöön liittyvään syyhyn (uskonto ja alkuperä) yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Lautakunta katsoi, että hakaristilipun esillä pitäminen asuinalueen kerrostalon ikkunassa yhdessä rasistisesti motivoituun ilkivaltaan ja vihapostiin liittyvän rasistisen käyttäytymisen kanssa ovat hakaristilipun symbolisen merkityksenkin vuoksi sellaisia toisiinsa rasistisen ilmapiirin kautta syy-yhteydessä olevia tekijöitä, joiden vuoksi on objektiivisesti arvioiden perusteltua aihetta olettaa, että vastaaja oli osaltaan hakaristilipun ripustamisella ikkunaan luonut asianomistajaa koskevan uhkaavan ja vihamielisen ilmapiirin yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla. Vastaaja ei esittänyt selvitystä, jolla olisi pyrkinyt kumoamaan syntynyttä syrjintäolettaa.

Lautakunta katsoi yhdenvertaisuuslain 28 § huomioon ottaen, ettei vastaaja ollut kyennyt kumoamaan asiassa syntynyttä syrjintäolettaa ja että vastaaja oli hakaristilipun ripustamisella ikkunaan luonut asianomistajaa kohtaan uhkaavan ja vihamielisen ilmapiirin yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kielsi vastaajaa uusimasta asianomistajaan kohdistunutta lautakunnan päätöksestä ilmenevää yhdenvertaisuuslain 14 §:n vastaista menettelyä. Lautakunta katsoi, ettei ollut aihetta määrätä uhkasakkoa päätöksen tehosteeksi, koska hakemus koski vastaajan menettelyä vuonna 2016, eikä asiassa esitetty mitään selvitystä siitä, että vastaaja pitäisi yhä hakaristilippua ikkunassaan tai että hän aikoi tehdä niin.

(Äänestys)

Asian tausta

Vastaaja on kiinnittänyt asuntonsa ikkunaan hakaristilipun. Lippu on roikkunut ikkunassa asunnon sisäpuolella niin, että se on ollut nähtävissä asuinkorttelin sisäpihalle usean kuukauden ajan.

Hakijan vaatimukset

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pyytää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa arvioimaan, onko vastaajan menettely ollut häirintää. Jos lautakunta katsoo menettelyn häirinnäksi, valtuutettu pyytää lautakuntaa kieltämään vastaajaa jatkamasta tai uusimasta menettelyään ja asettamaan päätöksensä tehosteeksi uhkasakon.

Hakijan perustelut

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että ”natsi-Saksassa” kyseenalaistettiin ja loukattiin valtion toimesta järjestelmällisesti ja suunnitelmallisesti tiettyihin ryhmiin kuuluvien yksilöiden ihmisarvoa ja siihen kuuluvia, jokaisen ihmisen perustavanlaatuisia oikeuksia, kuten henkeä, terveyttä, yhdenvertaisuutta, koskemattomuutta ja vapautta. Vainon kohteeksi joutuivat erityisesti juutalaiset, mutta myös romanit, seksuaalivähemmistöön kuuluvat ja vammaiset henkilöt.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että vastaajan toimintaa on arvioitava vallitsevan yhteiskunnallisen kontekstin näkökulmasta: Turvapaikanhakijoiden lisääntynyt määrä ja sen seurauksena kiristynyt yhteiskunnallinen ilmapiiri ovat huolestuttavalla tavalla lisänneet rasismia, vihapuhetta ja muuta viharikollisuutta vähemmistöjä kohtaan. Erilaisten uusnatsististen suuntauksien edustajat eri toimilla ja kansallissosialistisia aatteita ihannoivia symboleja käyttäen loukkaavat vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden perustavanlaatuisia oikeuksia.

Hakijan mukaan asian arvioinnissa on huomioitava, että vastaaja piti lippua esillä pitkään, eivätkä poliisi tai vastaajan vuokranantaja katsoneet, että lipun esilläpitoon olisi ollut mahdollista puuttua. Hakija korostaa, ettei vastaajan tarkoituksella ole häirinnän arvioinnin kannalta merkitystä, vaan häirinnän tunnusmerkkien täyttymisen osalta riittää, että menettely on ollut tosiasiallisesti loukkaavaa. Hakija katsoo hakaristilipun esilläpidon luoneen uhkaavan ja vihamielisen ilmapiirin erityisesti juutalaisvähemmistöön kuuluvia henkilöitä kohtaan.

Hakija toteaa, ettei hakaristilipun käytön kieltäminen tai sen poistaminen tarvittaessa laillista pakkoa käyttäen loukkaa lipun esillä pitäjän sananvapautta, sillä sananvapaudella ei Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan suojata kansallissosialististen tai rasististen mielipiteiden ilmaisemista, koska ne ovat ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen perustana olevien arvojen ja keskeisten tavoitteiden kanssa. Hakija viittaa hakemuksensa tueksi myös Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisuun (B3202-96), jossa korkein oikeus tuomitsi vaatetukseensa erilaisia ”natsi-Saksaa”, kansallissosialismia ja rotuvihaa edustavia merkkejä kiinnittäneen, yleisön joukossa liikkuneen henkilön rangaistukseen kiihotuksesta kansanryhmää vastaan. Hakija katsoo, että vastaajan menettely saattaa täyttää myös rikoslain (39/1889) 11 luvun 10 §:n tunnusmerkistön kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.

Hakija on liittänyt hakemukseensa Iltalehden artikkelin (24.5.2016) otsikolla Opiskelija ripusti natsi-Saksan lipun verhoksi – taloyhtiö, poliisi ja opiskelijoiden asuntosäätiö voimattomia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan pyynnöstä täydentänyt hakemustaan täsmentämällä, millä tavoin hakemuksessa tarkoitettu ilmapiiri on ilmennyt nimenomaan asianomistajaa kohtaan. Valtuutettu toteaa täydennyksessään, että ilmapiirin nöyryyttävyyttä ja halventavuutta ovat korostaneet se, että hakaristilippu on ollut kuukausien ajan julkisesti nähtävillä sekä se, etteivät vuokranantaja ja viranomaiset ole katsoneet voivansa puuttua asiaan. Lipun esillä pitäminen ja viranomaisten puuttumattomuus ovat aiheuttaneet asianomistajassa huolta ja pelkoa. Tähän on vaikuttanut myös puuttumattomuuden kokeminen

yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Valtuutetun mukaan asianomistaja on havainnut, että rasistiset julkitulot ovat omiaan lisäämään ilkivaltaa ja uhkauksia häntä itseään, juutalaista seurakuntaa ja sen muita jäseniä kohtaan. Esimerkkeinä vihamielisestä ilmapiiristä asianomistaja mainitsee ”useita seurakuntaan ja häneen itseensä kohdistuneita tekoja, kuten ilkivaltaa ja vihapostia”.

Vastaajalta pyydetty vastaus

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on pyytänyt vastaajalta vastausta hakemuksen johdosta. Käräjäoikeuden tiedoksiantotodistuksen mukaan vastaaja on vastaanottanut vastauspyynnön 26.2.2018. Vastaaja ei ole antanut asiassa vastausta. Vastaajalle on myös varattu tilaisuus lausua yhdenvertaisuusvaltuutetun lautakunnalle toimittaman täydennyksen (5.11.2018) johdosta, mutta hän ei ole antanut lausumaa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä hakemuksen.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on arvioitavana, onko hakaristilipun pitäminen asuinhuoneiston ikkunassa ollut käsillä olevassa asiassa asianomistajaan kohdistunutta häirintää.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet ja niiden perusteluja Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (18-19/1990) 14 artiklan mukaan tässä yleissopimuksessa tunnustetuista oikeuksista ja vapauksista nauttiminen taataan ilman minkäänlaista sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää.

Syrjintäkiellosta on määrätty myös Suomea sitovissa YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 2 artiklassa, vuoden 1966 YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 26 artiklassa sekä kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa. Lisäksi syrjintä kielletään Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklassa, jota koskevassa selityksessä (2007/c 303/02) todetaan artiklaa sovellettavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan mukaisesti.

Ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mukaan jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. (1 kappale) Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai

yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi. (2 kappale)

Sananvapautta suojataan myös YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 19 artiklan 2 kappaleessa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artiklassa, jota koskevassa selityksessä todetaan muun ohella mainitun artiklan vastaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklaa.

Ihmisoikeussopimuksen 17 artiklan mukaan minkään tässä yleissopimuksessa ei saa tulkita suovan millegään valtiolle, ryhmälle tai henkilölle oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin tässä yleissopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa niitä enemmän kuin tässä yleissopimuksessa on sallittu.

Perustuslaki

Suomen perustuslain (731/1999) 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Sananvapautta koskevaa perustuslain säännöstä edelsi vastaavansisältöinen hallitusmuodon 10 §, jota koskevan hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp) yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan muun ohella seuraavaa. Pykälän 1 momentti sisältää sananvapautta koskevan yleislausekkeen. Sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin. Ydinajatukseltaan sananvapautta voidaan pitää poliittisena perusoikeutena. Sananvapaus ei kuitenkaan rajoitu vain poliittisiin ilmaisuihin, vaan sen piiriin on totunnaisesti luettu muunkin tyyppiset ilmaisut niiden sisällöstä riippumatta. Sananvapaus antaa yleisesti turvaa erilaisille luovan toiminnan ja itseilmaisun muodoille.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että julkiselle vallalle perustuslain 22 §:ssä säädetty velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen koskee myös sananvapautta (PeVM 14/2002 vp).

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n 1 momentin mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Pykälän 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi kyseisessä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 14 §:n mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos loukkaava käyttäytyminen liittyy 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun syyhyn ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Asiassa saatu selvitys

Yhdenvertaisuusvaltuutetun hakemuksen mukaan vastaajan kerrostaloasunnon ylimmän kerroksen ikkunassa on roikkunut hakaristilippu ainakin kahdeksan kuukauden ajan niin, että se on ollut nähtävissä asuinkorttelin sisäpihalle. Valtuutettu toteaa saaneensa tietää lipusta lehtitietojen ja omien havaintojensa perusteella. Hakemukseen on liitetty kopio Iltalehden artikkelista (24.5.2016), jossa on kuva ikkunaan ripustetusta hakaristilipusta. Artikkelissa todetaan, että hakaristilippu on roikkunut ylimmän kerroksen kerrostaloasunnon ikkunassa toukokuussa 2016 noin kolmen kuukauden ajan.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että saadun selvityksen perusteella on perustellusti aihetta olettaa vastaajan pitäneen hakaristilippua ylimmässä kerroksessa sijaitsevan asuinkuoneistonsa ikkunassa vuonna 2016 niin, että lippu on ollut nähtävissä kyseisen asuinkorttelin sisäpihalle usean kuukauden ajan.

Asian oikeudellinen arviointi

Sananvapauden suojan ja syrjinnän kiellon punninta

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan sananvapauden suojan ulottuvuutta ja siihen puuttumisen kynnystä on arvioitava kokonaisuutena siinä yhteydessä, jossa sananvapautta on käytetty (ks. esimerkiksi Vajnai v. Unkari, 8.10.2008). Ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään (esimerkiksi asiassa Giniewski v. Ranska, 31.1.2006) todennut, että ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mukainen sananvapauden suoja ei koske ainoastaan tietoja ja ajatuksia, joiden vastaanottaminen on myönteistä tai joita voidaan pitää harmittomina tai merkityksettöminä, vaan myös sellaisen tiedon vastaanottamista, joka on loukkaavaa, järkyttävää tai häiriötä aiheuttavaa, vaikka vain osalle väestöstä (Vereinigung Bildender Künstler v. Itävalta). Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan tämä on perusteltua pluralismin, toleranssin ja laajakatseisuuden vuoksi, joiden puuttuessa ei voida puhua demokraattisesta yhteiskunnasta.

Ihmisoikeussopimuksen 17 artiklan tarkoituksena on estää yksilöitä tai ryhmiä, joilla on totalitäärisiä tarkoituksia, käyttämästä hyväksi ihmisoikeussopimuksessa ilmaistuja periaatteita. Artikla soveltuu poikkeuksellisiin ja äärimmäisiin tilanteisiin. (ks. esimerkiksi Paksas v. Liettua, 6.1.2011). Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään esimerkiksi katsonut, ettei kiistanalaisia historiallisia merkityksiä sisältävän lipun esittämistä voida sulkea sananvapauden ulkopuolelle vain sillä perusteella, että sen julkinen esittäminen saatetaan kokea epäkunnioittavaksi tilanteessa, jossa lippua esillä pitävä henkilö itse ei käyttäydy loukkaavalla tai uhkaavalla tavalla (Fáber v. Unkari, 24.7.2012). Ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin todennut kansallissosialististen mielipiteiden ja yhteiskunnallisten pyrkimysten justifiointiin olevan vastoin ihmisoikeussopimuksen päämääriä ja jäävän 10 artiklan mukaisen sananvapauden suojan ulkopuolelle (Lehideux and Isorni v. Ranska, 23.9.1998).

Onko asiassa syntynyt syrjintäolettaja?

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan pelkkä väite tai epäily syrjinnän kiellon rikkomisesta ei riitä syrjintäolettaman syntymiseen. Täyttä näyttöä syrjinnästä ei kuitenkaan edellytetä, vaan riittävää on, että asiaa käsittelevälle toimivaltaiselle viranomaiselle syntyy esille tulleiden seikkojen valossa perustellusti olettaja syrjinnän kiellon vastaisesta menettelystä. Jos asiaa käsiteltäessä on esitetty riittävästi sellaista selvitystä, jonka perusteella voidaan olettaa syrjinnän kieltoa rikotun, on vastapuolen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu. (HE 19/2014 vp, s. 93)

Yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentin perusteella syrjintäolettaman syntyminen edellyttää käsillä olevassa asiassa, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle syntyy perustellusti olettaja seuraavista seikoista: 1) hakaristilipun pitäminen ikkunassa on loukannut asianomistajan ihmisarvoa joko tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti; 2) hakaristilipun pitäminen ikkunassa on liittynyt asianomistajan henkilöön liittyvään syyhyn; sekä 3) hakaristilipun pitäminen ikkunassa on luonut asianomistajaa halventavan tai nöyryyttävän taikka häntä kohtaan uhkaavan, vihamielisen tai hyökkäävän ilmapiirin.

Koska vastaaja ei ole antanut asiassa vastaustaan, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan on arvioitava asiaa muun asiassa saadun selvityksen perusteella.

Onko vastaajan menettely loukannut tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti asianomistajan ihmisarvoa?

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan ihmisarvoa loukkaavana voidaan pitää sellaista käyttäytymistä, joka osoittaa perustavanlaatuista kunnioituksen puutetta henkilöä kohtaan lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyn takia tai joka tällaisesta syystä kyseenalaistaa henkilön oikeuden tulla kohdelluksi yhdenvertaisesti muiden kanssa. Käyttäytymisen käsite on tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti siten, että kyse voi olla esimerkiksi puheista, sähköpostiviesteistä, ilmeistä, eleistä tai epäasiallisen materiaalin esille laittamisesta taikka muunlaisesta viestinnästä (KHO 2011:22). Ihmisarvoa loukkaavan käyttäytymisen ei tarvitse kohdistua suoranaisesti tiettyyn ihmiseen ollakseen häneen kohdistuvaa häirintää vaan se voi kohdistua myös johonkin ihmisryhmään. Esimerkiksi rasistisen materiaalin esillä pitäminen tavarain tai palvelun tarjoajan julkisissa tiloissa voi loukata asiakkaaksi tulevan ihmisen ihmisarvoa sillä tavalla, että tekoa voidaan pitää häirintänä. (HE 19/2014 vp, s. 78)

Esitöiden mukaan kiellettyä on, paitsi loukkaamistarkoituksessa harjoitettu häirintä, myös menettely, joka on tosiasiallisesti säännöksessä tarkoitetulla tavalla loukkaavaa. Esimerkiksi kansanryhmää halventava leikinlasku saattaa siten loukata kyseiseen ryhmään kuuluvan henkilön ihmisarvoa, vaikka tähän ei suoranaisesti olisi pyrittykään. Ihmisarvoa loukkaavaa käyttäytymistä ei ole mikä tahansa toisen ihmisen loukkaavaksi kokemaa käyttäytyminen, vaan teon loukkaavuutta tulee arvioida objektiivisin perustein. Loukatun subjektiivisella käsityksellä eli sillä onko hän pahoittanut mielensä ei siten sinänsä ole ratkaisevaa merkitystä arvioitaessa sitä, onko käyttäytyminen ollut ehdotetussa säännöksessä tarkoitettua häirintää. Olennaista on, voidaanko käyttäytymistä objektiivisin perustein arvioituna pitää henkilön ihmisarvoa loukkaavana. (HE 19/2014 vp, s. 78)

Hakija ei ole antanut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle vastausta asiassa. Lautakunnalla ei näin ollen ole käytettävissään vastaajan omaa selvitystä siitä, mikä hänen menettelynsä tarkoitus on ollut. Koska yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitetulta häirinnältä ei edellytetä loukkaamistarkoitusta, kyseisen asian arvioinnilla ei ole ratkaisevaa merkitystä.

Hakaristilippu yhdistetään yleisesti toisen maailmansodan aikaisiin juutalaisvainoihin ja juutalaisvihaan. Asianomistaja on uskonnoltaan ja alkuperältään juutalainen. Yhdenvertaisuus- ja

tasa-arvolautakunta katsoo, että vastaajan menettelyn voidaan perustellusti olettaa loukanneen asianomistajan ihmisarvoa.

Onko vastaajan käyttäytyminen liittynyt yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun syrjintäperusteeseen?

Asianomistaja on uskonnoltaan ja alkuperältään juutalainen. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että vastaajan käyttäytyminen juutalaisvastaisen merkityksen omaavan lipun esillä pidossa on liittynyt asianomistajan henkilöön liittyvään syyhyn (uskonto ja alkuperä) yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Onko vastaajan käyttäytymisellä luotu asianomistajaa kohtaan yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmapiiri?

Häirintää koskevan syrjintäoletaman syntyminen edellyttää käsillä olevassa asiassa, että lautakunnalle syntyy perustellusti oletama siitä, että hakaristilipun pitämisellä vastaajan ikkunassa on luotu asianomistajaa halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Tällainen ilmapiiri voi yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan syntyä esimerkiksi esittämällä ihmisarvoa loukkaavia lausumia (HE 19/2014 vp, s. 78).

Korkein hallinto-oikeus on käsitellyt häirintään sisältyvän ilmapiirin syntymistä aiemmin voimassa ollutta yhdenvertaisuuslakia (21/2004) koskevassa vuosikirjapäätöksessään (KHO:2011:22), joka koski Yleisradio Oy:n menettelyä Manne-tv/Romano-tv –ohjelmasarjan esittämisessä. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että arvioitaessa, oliko yhdenvertaisuuslain häirinnän kieltoa rikottu sen käsiteltävänä olleessa asiassa, oli otettava huomioon perustuslaissa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattu sananvapauden suoja. Korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei Yleisradio Oy:n menettely täyttänyt häirinnän määritelmää, koska sen ei voitu katsoa tarkoituksellisesti loukanneen romaniväestöä siten, että ohjelmasarjan esittämisellä olisi luotu uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Korkein hallinto-oikeus totesi, että vaikka asiassa ei voitu pitää poissuljettuna, etteikö kyseisten ohjelmien esittäminen olisi saattanut osaltaan edesauttaa yksittäisten loukkaavien tilanteiden syntymistä, ei kuitenkaan voitu katsoa, että ohjelma olisi tosiasiallisesti johtanut vakaviin seurauksiin häirintää koskevassa säännöksessä tarkoitettulla tavalla. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä edeltävästi myös Helsingin hallinto-oikeus oli hylännyt valittajien valituksen todeten muun muassa, että vastaajan menettelyn ja ilmapiirin syntymisen välillä on oltava syy-yhteys, jotta jokin menettely olisi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua häirintää (5.11.2009, nro 09/0953/2). Korkein hallinto-oikeus katsoi, että menettelyn olisi johdettava tosiasiallisesti vakaviin seurauksiin ollakseen yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä häirintää.

Voimassa olevan yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan lain 14 §:n 1 momentin sisältämä häirinnän määritelmä vastaa aiemmin voimassa olleen yhdenvertaisuuslain 6 §:n 2 momentin 3 kohdan sisältämää häirinnän määritelmää (HE 19/2014 vp, s. 78). Käsillä olevaa asiaa voidaan tältä kannalta katsoen sinänsä arvioida myös edellä todetun korkeimman hallinto- oikeuden ennakkopäätöksen valossa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kuitenkin toteaa, ettei nyt käsiteltävä kysymys hakaristilipun merkityksestä rinnastu korkeimman hallinto-oikeuden käsiteltävänä olleeseen tapaukseen jo sen vuoksi, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa kansallissosialististen mielipiteiden ja pyrkimysten puolustamisen on katsottu jäävän ihmisoikeussopimuksen suojaaman sananvapauden ulkopuolelle. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta myös toteaa, että yhdenvertaisuuslain esitöissä nimenomaisesti ilmaistun kannan mukaan ihmisarvoa koskevan teon loukkaavuutta tulee arvioida objektiivisin perustein. Loukatun subjektiivisella käsityksellä eli sillä onko hän pahoittanut mielensä ei siten sinänsä ole ratkaisevaa

merkitystä arvioitaessa sitä, onko käyttäytyminen ollut ehdotetussa säännöksessä tarkoitettua häirintää. Olennaista on, voidaanko käyttäytymistä objektiivisin perustein arvioituna pitää henkilön ihmisarvoa loukkaavana.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on perustellut yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitettun ilmapiirin syntymistä vallitsevalla yhteiskunnallisella kontekstilla ja kiristyneellä ilmapiirillä sekä vastaajan vuokranantajan ja viranomaisten toimimattomuudella. Hakemuksesta ei ilmene, minkälaisiin tosiasiallisiin seurauksiin vastaajan menettely olisi asianomistajaan kohdistuen johtanut. Valtuutettu on pyynnöstä täsmentänyt hakemustaan ja todennut, että rasistiset julkitulot ovat omiaan lisäämään ilkivaltaa ja uhkauksia asianomistajaa kohtaan. Valtuutetun mukaan asianomistaja on kokenut, että juutalaisia kohtaan voimistunut, uhkaava ilmapiiri on ilmennyt seurakuntaan ja häneen itseensä asemansa vuoksi kohdistuneina tekoina, kuten ilkivaltana ja vihapostina.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa yhdenvertaisuusvaltuutetun tuoneen esille sellaisia syitä, joiden valossa vastaajan menettelyä voidaan objektiivisin perustein pitää henkilön ihmisarvoa loukkaavana. Lautakunta samalla katsoo, että hakaristilipun esillä pitäminen asuinalueen kerrostalon ikkunassa yhdessä rasistisesti motivoituun ilkivaltaan ja vihapostiin liittyvän rasistisen käyttäytymisen kanssa ovat hakaristilipun symbolisen merkityksenkin vuoksi sellaisia toisiinsa rasistisen ilmapiirin kautta syy-yhteydessä olevia tekijöitä, joiden vuoksi on objektiivisesti arvioiden perusteltua aihetta olettaa, että vastaaja on osaltaan hakaristilipun ripustamisella ikkunaansa luonut asianomistajaa koskevan uhkaavan ja vihamielisen ilmapiirin yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla. Asiassa on näin syntynyt yhdenvertaisuuslain 14 §:ssä kiellettyä häirintää koskeva syrjintäolettaja.

Koska asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan oletuksen kumotakseen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Hakija ei ole antanut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle vastausta hakemuksen johdosta, vaikka hän on käräjäoikeuden tiedoksiantotodistuksen mukaan vastaanottanut vastauspyynnön. Vastaaja ei ole myöskään käyttänyt hänelle varattua tilaisuutta lausua yhdenvertaisuusvaltuutetun lautakunnalle toimittamasta täydennyksestä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo yhdenvertaisuuslain 28 § huomioon ottaen, ettei vastaaja ole kyennyt kumoamaan asiassa syntynyttä syrjintäolettamaa ja että vastaaja on hakaristilipun ripustamisella ikkunaansa luonut asianomistajaa kohtaan uhkaavan ja vihamielisen ilmapiirin yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Edellä esitetyillä perusteilla yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta hyväksyy yhdenvertaisuusvaltuutetun hakemuksen ja kieltää vastaajaa uusimasta asianomistajaan kohdistunutta lautakunnan päätöksestä ilmenevää yhdenvertaisuuslain 14 §:n vastaista menettelyä.

Uhkasakko

Yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi asettaa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

Hakija on vaatinut uhkasakon asettamista lautakunnan päätöksen tehosteeksi.

Hakemus koskee vastaajan menettelyä vuonna 2016. Asiassa ei ole esitetty mitään selvitystä siitä, että vastaaja pitäisi yhä hakaristilippua ikkunassaan tai että hän aikoisi tehdä niin. Aihetta määrätä uhkasakkoa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksen tehosteeksi ei siten ole.

Lainkohdat

Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 19/1990) 10 ja 14 artikla

Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 momentti, 12 § 1 momentti ja 22 §

Yhdenvertaisuuslaki (19/1325) 8 § 1 ja 2 momentti, 14 § 1 momentti ja 28 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Tuomas Ojanen (puheenjohtaja), Outi Anttila, Timo Harrikari, Merja Heikkonen, Paula Ilveskivi, Riitta-Maija Jouttimäki, Juha Lavapuro, Katja Leppänen (eri mieltä), Jukka Lindstedt, Pirkko Mahlamäki, Liisa Nieminen, Husein Muhammed, Jukka Siro ja Sonya Walkila. Esittelijänä Hanna Kiiskinen (eri mieltä).

Esittelijä Hanna Kiiskisen eriävä mielipide, joka on saman sisältöinen kuin hänen esityksensä ja johon Katja Leppänen yhtyi:

Olen asiasta samaa mieltä sekä siltä osin kun enemmistö on katsonut vastaajan menettelyn loukanneen tosiasiallisesti asianomistajan ihmisarvoa että siltä osin kun enemmistö on katsonut vastaajan käyttäytymisen liittyneen yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun syrjintäperusteeseen. Muilta osin lausun seuraavaa:

Syrjintäoletaman syntyminen edellyttää käsillä olevassa asiassa, että asiassa syntyy perustellusti oletama siitä, että hakaristilipun pitämisellä vastaajan ikkunassa on luotu asianomistajaa halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Tällainen ilmapiiri voi yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan syntyä esimerkiksi kiusaamalla käyttäytymisen kohdetta. Esitöiden mukaan ilmapiiri syntyy tyypillisesti jonkin organisaation, kuten esimerkiksi oppilaitoksen toiminnassa, ja vaikuttaa usein ihmisten väliseen kanssakäymiseen. (HE 19/2014 vp, s. 78)

Arvioitaessa asiassa saatua selvitystä suhteessa yhdenvertaisuuslain esitöihin totean, ettei asiassa ole kyse siitä, että vastaaja olisi kiusannut asianomistajaa sanan yleisesti käytetyssä merkityksessä. Vastaajan menettely ei myöskään liity minkään organisaation toimintaan. Asiassa jää arvioitavaksi, voidaanko vastaajan menettelyn olettaa vaikuttaneen ihmisten väliseen kanssakäymiseen esitöissä todetulla tavalla tai onko menettelyn perusteltua katsoa aiheuttaneen yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmapiirin jollain muulla perusteella.

Korkein hallinto-oikeus on käsitellyt häirintään sisältyvän ilmapiirin syntymistä aiemmin voimassa ollutta yhdenvertaisuuslakia (21/2004) koskevassa vuosikirjapäätöksessään (KHO:2011:22), joka koski Yleisradio Oy:n menettelyä Manne-tv/Romano-tv –ohjelmasarjan esittämisessä. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että arvioitaessa, oliko yhdenvertaisuuslain häirinnän kieltoa rikottu sen käsiteltävänä olleessa asiassa, oli otettava huomioon perustuslaissa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattu sananvapauden suoja. Korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei Yleisradio Oy:n menettely täyttänyt häirinnän määritelmää, koska sen ei voitu katsoa

tarkoituksellisesti loukanneen romaniväestöä siten, että ohjelmasarjan esittämisellä olisi luotu uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Korkein hallinto-oikeus totesi, että vaikka asiassa ei voitu pitää poissuljettuna, etteikö kyseisten ohjelmien esittäminen olisi saattanut osaltaan edesauttaa yksittäisten loukkaavien tilanteiden syntymistä, ei kuitenkaan voitu katsoa, että ohjelma olisi tosiasiallisesti johtanut vakaviin seurauksiin häirintää koskevassa säännöksessä tarkoitetulla tavalla. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä edeltävästi myös Helsingin hallinto-oikeus oli hylännyt valittajien valituksen todeten muun muassa, että vastaajan menettelyn ja ilmapiirin syntymisen välillä on oltava syy-yhteys, jotta jokin menettely olisi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua häirintää (5.11.2009, nro 09/0953/2).

Voimassa olevan yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan lain 14 §:n 1 momentin sisältämä häirinnän määritelmä vastaa aiemmin voimassa olleen yhdenvertaisuuslain 6 §:n 2 momentin 3 kohdan sisältämää häirinnän määritelmää (HE 19/2014 vp, s. 78). Käsillä olevaa asiaa voidaan näin ollen arvioida myös edellä todetun korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätöksen valossa. Ennakkopäätöksessä on katsottu, että menettelyn olisi johdettava tosiasiallisesti vakaviin seurauksiin ollakseen yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä häirintää.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on perustellut yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmapiirin syntymistä vallitsevalla yhteiskunnallisella kontekstilla ja kiristyneellä ilmapiirillä sekä vastaajan vuokranantajan ja viranomaisten toimimattomuudella. Hakemuksesta ei ilmene, minkälaisiin tosiasiallisiin seurauksiin vastaajan menettely olisi asianomistajaan kohdistuen johtanut. Valtuutettu on pyynnöstä täsmentänyt hakemustaan ja todennut, että rasistiset julkitulot ovat omiaan lisäämään ilkeävaltaa ja uhkauksia asianomistajaa kohtaan. Valtuutetun mukaan asianomistaja on kokenut, että juutalaisia kohtaan voimistunut, uhkaava ilmapiiri on ilmennyt seurakuntaan ja häneen itseensä asemansa vuoksi kohdistuneina tekoina, kuten ilkeävaltana ja vihapostina.

Totean, ettei yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksestä ilmene täydennyspyynnön jälkeenkään, minkälaisiin tosiasiallisiin seurauksiin vastaajan menettely olisi asianomistajaa kohtaan johtanut luodakseen hänen ympärilleen yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmapiirin. Täydennyksessä mainitut ilkeävalta ja vihaposti ovat liittyneet yleisen ilmapiiriin kiristymiseen, eikä selvityksestä ilmene asianomistajan joutuneen ilkeävallan tai vihapostin kohteeksi vastaajan menettelyn johdosta. Vastaajan menettelyn sekä asianomistajan yleisen ilmapiiriin kiristymisen vuoksi kokeman ilkeävallan ja hänen saamansa vihapostin väliltä puuttuu näin ollen syy-yhteys.

Edellä todetuista perusteista katson, ettei saadun selvityksen perusteella ole objektiivisesti arvioiden perusteltua aihetta olettaa, että vastaaja olisi hakeristilipun ripustamisella ikkunaansa luonut asianomistajaa halventavan tai nöyryyttävän taikka häntä kohtaan uhkaavan, vihamielisen tai hyökkäävän ilmapiirin yhdenvertaisuuslain 14 §:n 1 momentissa edellytetyllä tavalla. Hakemus on näin ollen hylättävä sekä kieltopäätöksen että uhkasakon asettamisen osalta.